

Вдосконалення досудового розслідування як фактору впливу на забезпечення економічної безпеки України

Михайло Височанський, Міжрегіональна Академія управління персоналом

У статті розглянуто досудове розслідування в контексті складової частини фундаменту економічної безпеки України.

Основними проблемами досудового розслідування у кримінальному процесі України визначено: неякісне нормативно-правове забезпечення; недостатнє матеріально-технічне забезпечення органів досудового розслідування; надмірність у використанні інституту недоторканості суддями та народними депутатами України; перенавантаження слідчих.

Під економічною безпекою у статті розуміється стан захищеності національної економіки від різноманітних загроз, при якому вона здатна забезпечувати розвиток суспільства, його економічну і соціально-політичну стабільність.

Досудове розслідування визначено як етап кримінального провадження, що здійснюється з дотриманням прав та свобод людини, починається з моменту внесення відомостей до електронної системи Єдиного реєстру досудових розслідувань та закінчується або закриттям кримінального провадження, або направленням до суду одного із наступних кримінально-процесуальних документів, а саме: обвинувального акту; клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Наголошено на важливості досудового розслідування, оскільки саме під час цього етапу збирається основна частина доказів.

Визначено раціональним використовувати електронні системи документообігу із застосуванням електронного підпису з метою спрощення взаємодії між правоохоронними органами, прокуратурою та судом під час ведення досудового розслідування. З метою вдосконалення та часткового вирішення проблем досудового розслідування запропоновано створити таку електронну систему документообігу, яка б забезпечила офіційне електронне листування, погодження клопотань слідчого, отримання на виконання ухвал суду та інше.

Ключові слова: досудове розслідування, забезпечення, кримінальне правопорушення, економіка, безпека, правоохоронні органи, державне регулювання

Improvement of pre-trial investigation as a factor of influencing on the ensuring of the economic security of Ukraine

Mikhail Vysochanskiy, Interregional Academy of Personnel Management

The article considers the pre-trial investigation in the context of an integral part of the foundation of economic security of Ukraine.

The main problems of the pre-trial investigation in the criminal process of Ukraine identified: poor-quality regulatory support; insufficient material and technical support of pre-trial investigation bodies; redundancy in the use of the institution of immunity by judges and deputies of Ukraine; overload of investigators.

Economic security in the article refers to the state of security of the national economy from threats, in which it is able to ensure the development of society, its economic and socio-political stability.

Pre-trial investigation is defined as the stage of criminal proceedings carried out with observance of human rights and freedoms, starts from the moment the information is entered into the Unified Register of Pre-trial Investigations and ends with either the closure of the criminal proceedings or the submission of one of the following criminal procedure documents to the court, namely: the

indictment ; petitions for the application of coercive measures of a medical or educational nature; applications for exemption from criminal liability. The importance of pre-trial investigation is noted, since it is during this stage that the bulk of the evidence is collected.

It was determined to be rational to use electronic document management systems with the use of electronic signatures in order to simplify the interaction between law enforcement agencies, the prosecutor's office and the court in conducting pre-trial investigation. In order to improve and partially solve the problems of the pre-trial investigation, it was proposed to create such an electronic document management system that would ensure formal correspondence with the help of technical means, coordination of the investigator's applications, receipt of court orders for execution, etc.

Keywords: *investigation, security, criminal offense, economics, security, law enforcement, state regulation*

Совершенствование досудебного расследования как фактора влияния на обеспечение экономической безопасности Украины

Михаил Высочанский, Межрегиональная Академия управления персоналом

В статье рассмотрено досудебное расследование в контексте составной части фундамента экономической безопасности Украины.

Основными проблемами досудебного расследования в уголовном процессе Украины определено: некачественное нормативно-правовое обеспечение; недостаточное материально-техническое обеспечение органов досудебного расследования; избыточность в использовании института неприкосновенности судьями и народными депутатами Украины; перегрузки следователей.

Под экономической безопасностью в статье понимается состояние защищенности национальной экономики от угроз, при котором она способна обеспечивать развитие общества, его экономическую и социально-политическую стабильность.

Досудебное расследование определено как этап уголовного производства, осуществляемое с соблюдением прав и свобод человека, начинается с момента внесения сведений в систему Единого реестра досудебных расследований и заканчивается или закрытием уголовного производства, или направлением в суд одного из следующих уголовно-процессуальных документов, а именно: обвинительного акта; ходатайства о применении принудительных мер медицинского или воспитательного характера; ходатайства об освобождении от уголовной ответственности. Отмечена важность досудебного расследования, поскольку именно во время этого этапа собирается основная часть доказательств.

Определено рациональным использовать электронные системы документооборота с применением электронной подписи с целью упрощения взаимодействия между правоохранительными органами, прокуратурой и судом при ведении досудебного расследования. С целью совершенствования и частичного решения проблем досудебного расследования предложено создать такую электронную систему документооборота, которая бы обеспечила официально переписку с помощью технических средств, согласование ходатайств следователя, получение на выполнение постановлений суда и прочее.

Ключевые слова: *досудебное расследование, обеспечение, уголовное преступление, экономика, безопасность, правоохранительные органы, государственное регулирование*

Постановка проблеми.

Недосконало проведене досудове розслідування кримінального правопорушення, зокрема у сфері економіки, може стати причиною недоведеності вини особи або групи осіб, які скоїли кримінальне правопорушення, що, у свою чергу, виключає отримання державою коштів у формі відшкодування шкоди внаслідок вчиненого правопорушення та негативно впливає на економічну безпеку країни загалом.

Питання забезпечення економічної безпеки в управлінському аспекті у своїх роботах розглядають: З. Варналій, С. Завгородня О. Леонова, Ю. Майборода, В. Мельник, О. Чечель та інші. Проблеми, що стосуються досудового розслідування розглядають в основному вчені, що працюють у сфері кримінального процесуального права, які не приділяють достатньо уваги управлінській складовій на шляху їх вирішення.

Серед причин недосконалості досудового розслідування можна назвати неякісне нормативно-правове забезпечення; недостатнє матеріально-технічне забезпечення органів досудового розслідування; надмірність охорони прав осіб, що користуються імунітетами (судді, народні депутати України); перенавантаження слідчих як одиниці праці, що впливає на якість розслідування. Враховуючи наведене, вважаємо, що вдосконалювати процес досудового розслідування слід за умови комплексного регулювання з боку держави, де невід'ємним елементом повинна бути політична воля.

Мета дослідження.

Сформулювати основні проблеми досудового розслідування кримінальних правопорушень в Україні, проаналізувати їх вплив на економічну безпеку держави загалом. Визначити роль держави в процесі вдосконалення досудового розслідування та напрямки її подальшої роботи в контексті державного регулювання.

Виклад основного матеріалу.

Запорукою економічної безпеки держави є наявність міцної правоохоронної системи та су-

дової гілки влади, які повинні функціонувати в правовому полі, виконуючи свої прямі функції, враховуючи при цьому права та свободи людини, які можуть бути обмеженими у виняткових випадках згідно з чітко визначеним законодавством. Так, у статті 3 Конституції України закріплено, що головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини, які визначають зміст та спрямованість діяльності держави, що відповідає перед людиною за свою діяльність [1].

Окрім, згідно із засадами кримінального процесу: рівності перед законом та судом, не може бути надано жодних привілеїв чи обмежень у процесуальних правах за ознаками кольору шкіри, раси, майнового стану, місця проживання, будь-яких релігійних чи політичних переконань або інших ознак. Лише у випадках, передбачених законом, такі категорії осіб, як неповнолітні, іноземці, особи з розумовими та фізичними вадами можуть користуватись додатковими гарантіями під час кримінального провадження [2]. Також до осіб, що користуються дипломатичною, депутатською або судовою недоторканістю може бути застосовано окремий порядок кримінального процесуального законодавства. Враховуючи норми міжнародного законодавства, ратифіковані Верховною Радою України, межі недоторканості тих чи інших осіб країна визначає індивідуально, зважаючи на особливості ментальності населення.

Під поняттям економічна безпека держави слід розуміти стан захищеності національної економіки від різноманітних загроз, при якому вона здатна забезпечувати розвиток суспільства, його економічну і соціально-політичну стабільність, зокрема за ймовірної наявності несприятливих зовнішніх та внутрішніх факторів. Економічну безпеку слід розглядати як невід'ємну частину національної безпеки [3, с. 51].

Слід погодитись із тим, що основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати та підвищувати

стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз [4, с. 109].

На економічну безпеку впливають багатоманітні фактори [5, с. 84–85], однак, звернемо увагу на ті, що відповідають за забезпечення ведення економіки в правовому полі, до таких факторів можна віднести ефективність правоохоронної та судової системи; а також ефективність боротьби з економічною злочинністю.

Досудове розслідування – це початковий етап кримінально-процесуального провадження, який починається з моменту внесення відомостей до електронної системи Єдиного реєстру досудових розслідувань та закінчується або закриттям кримінального провадження, або направленням до суду одного із таких кримінально-процесуальних документів, а саме: обвинувального акту; клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Якість проведеного досудового розслідування кримінальних правопорушень є важливою, оскільки є гарантією виконання завдань кримінального процесу, визначених у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), зокрема, швидкого, повного та неупередженого розслідування; притягнення винних до відповідальності; виключення можливостей застосування покарання до невинного [2].

Важливість цього етапу безспірна, оскільки саме під час досудового розслідування збирається основна частина доказів, які мають бути достатніми підставами для оголошення підозри особі, що надалі може бути визнана судом винною у вчиненні кримінального правопорушення.

Згідно КПК від 2012 р. кримінальне провадження не може бути повернуто на додаткове досудове розслідування: «Судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку» (стаття 369 КПК) [2]. Так, якщо до суду було направлено обвинувальний акт, то за результатами судового розгляду має бути прийнято або обвинувальний, або виправдальний вирок. Така норма зако-

нодавства є безперечно позитивною в напрямку захисту прав людини, однак, на нашу думку, вона буде виконувати свою позитивну функцію лише у випадку ефективного законодавства, що стосується процесу доказування, зокрема, етапу збирання доказів. У випадку існування прогалин права щодо регулювання тієї чи іншої процесуально або слідчої дії існує ймовірність визнання її недопустимою у судовому розгляді, як наслідок суд, приймаючи рішення по суті обвинувачення, не зможе опиратись на докази, визнані недопустимими та буде змушений прийняти виправдальний вирок особі, яка може бути фактично винною, однак через недосконалість законодавства довести її вину не виявляється можливим.

Окрім, зазначимо, що суд у прийнятті рішення по суті кримінального провадження може покладатись на докази, які безпосередньо досліджені під час судового розгляду. Докази повинні бути обґрунтованими, достатніми, здобутими законним шляхом, згідно з чинним законодавством та допустимими нормами.

Враховуючи наведене, зауважимо, що прийнятий у 2012 р. КПК, на нашу думку, недосконалий, про що також свідчить прийняття численної кількості поправок до нього.

Окрім зазначеного, недостатнім є матеріально-технічне забезпечення органів досудового розслідування, що ускладнює виконання ними процесуальних чи слідчих дій, саме за допомогою яких провадиться процес збирання доказів.

Також вважаємо недосконалим інститут недоторканості в Україні, у результаті чого окремі категорії осіб, такі як народні депутати та судді, можуть уникнути покарання та протидіяти слідству та суду [6, с. 217]. Питання зняття недоторканості з народних депутатів просувається, на наш погляд, надто повільно. Так, слід внести зміни у конституційні норми, що визначають загальний стан цього питання, лише після цього можливо буде змінити конкретний порядок проведення процесуальних, слідчих або негласних слідчих дій, кримінальних проваджень щодо них як окремої категорії осіб.

Суттєвою проблемою сьогодення є також

перенавантаження слідчих [7; 8, с. 54] кількістю матеріалів під час досудового розслідування, а також кількістю дій, які слід вчиняти на стадії досудового розслідування.

Так, у порівнянні з вимогами КПК від 1960 р., а саме коли слідчий більшість своїх рішень приймав самостійно, він зараз зобов'язаний із багатьох питань звертатись за дозволом у суд, а також у низці випадків перед зверненням в суд, погоджувати клопотання з процесуальним керівником-прокурором (обрання запобіжних заходів, проведення деяких слідчих дій і т. п.). Такий спектр дій вимагає або збільшення штату слідчих, або оптимізації діяльності, яка повинна здійснюватись не утискаючи права та свободи людини, що гарантовані Конституцією України.

Так, 22 листопада 2018 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [9], що дає можливість класифікувати кримінальні проступки окремо від злочинів та спростити порядок їх розслідування. Однак, на нашу думку, не всі проблеми досудового розслідування та в подальшому судового розгляду будуть завдяки цьому вирішено. З метою оптимізації діяльності під час досудового розслідування, на нашу думку, потрібно більше використовувати можливості технічного прогресу. Так, було б раціональним використовувати електронні системи документообігу із можливістю застосування електронного підпису, які значно спростили б взаємодію між правоохоронними органами, прокуратурою та судом під час ведення досудового розслідування.

Висновки.

У статті обґрунтовано, що підґрунтям завдяки якому держава забезпечує права та свободи людини є економічне становище країни, яке, в свою чергу, залежить від багатьох факторів, зокрема від сприятливого клімату ведення економічної діяльності, добросовісного ведення господарства, сплати податків у бюджет країни. Безперечно, вчинення кримінальних пра-

впорушень у сфері економіки може завдати суттєвої шкоди економічній безпеці держави, як наслідок – кожному пересічному громадянину.

Саме тому, діяльність щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних з економічною діяльністю є важливою, а її недоліки, зокрема ті, які стосуються ведення досудового розслідування, можуть обернутись негативними процесами та являти собою загрозу економічній безпеці держави.

Відповідно, можливість якісно проводити досудове розслідування є запорукою доведення кримінальних проваджень до стадії судового розгляду та прийняття судового рішення по суті (з відшкодуванням державі шкоди, завданої кримінальним правопорушенням у низці випадків).

Враховуючи наведене, ми дійшли висновку, що до питань вдосконалення досудового розслідування слід підходити на загальнодержавному рівні, та вирішувати їх системно в контексті забезпечення економічної безпеки.

Також у статті доведено, що при надмірних навантаженнях падає якість розслідування кримінальних проваджень, або вони проводяться вибірково, що не відповідає, наприклад, конституційній zasadі рівності. Кроки у напрямку покращення ситуації є, однак дуже повільні, як правило, вносяться поправки у чинні нормативно-правові акти. Так, під час досудового розслідування частину проблем, пов'язаних із надмірним навантаженням слідчих, могла б вирішити електронна система документообігу, яка б забезпечила офіційне електронне листування, погодження клопотань слідчого, отримання на виконання ухвал суду та інше. Оскільки, для забезпечення економічної безпеки необхідними є не тільки матеріальні, трудові та фінансові ресурси, а й технології, техніка, обладнання [10, с. 192]. Така система може бути спроектована під потреби досудового розслідування та введена в дію на державному рівні на кшталт ЄРДР чи Автоматизованої системи документообігу суду.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 23.03.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 23.03.2020).
3. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я. Я. Пушака та Я. С. Піцура. Львів : Ліга-Прес, 2017. 368 с.
4. Леонова О. О. Механізми державного регулювання у сфері детінізації економічних відносин в Україні: дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 «Механізми державного управління» / Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Харків, 2019.
5. Мельник В. І. Фактори, які впливають на якість забезпечення економічної безпеки держави. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 83–89.
6. Ангеленюк А.-М. Ю. Проблеми застосування кримінального-процесуального затримання стосовно народних депутатів і суддів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1. С. 216–226.
7. Баганець О. Концепція вдосконалення діяльності правоохоронних органів України. 12.03.2019. URL: <http://baganets.com/blogs-baganets/koncepc-ja-vdoskonalennja-d-jalnost-prav.html>.
8. Пономаренко А. В. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій: проблематика сьогодення. *Митна справа*. 2014. № 2 (92). Частина 2. Кн. 1. С. 51–55
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 31.01.2020).
10. Барташевська Ю. М. Економічна безпека підприємства: фактори впливу та шляхи забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 189–194.

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine from 28.06.1996. (1996). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 [in Ukrainian].
2. The Criminal Procedure Code of Ukraine from 13.04.2012. (2012). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 [in Ukrainian].
3. Pushak, Ya. Ya., & Pitsur, Ya .S. (2017). Aktual'ni problemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v Ukraini [Actual problems of economic security in Ukraine]. L'viv: Liha-Pres [in Ukrainian].
4. Leonova, O. O. (2019). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання u sferi detinizatsii ekonomichnykh vidnosyn v Ukraini [Mechanisms of State Regulation in the Field of Shadowing Economic Relations in Ukraine]. *Doctor's thesis*. Kharkiv's'kyj rehional'nyj instytut derzhavnoho upravlinnia Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Kharkiv [in Ukrainian].
5. Mel'nyk, V. I. (2015). Faktory, iaki vplyvaiut' na iakist' zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Factors that affect the quality of economic security of the state]. *Yurydychna nauka – Juridical science*, 7, 83–89 [in Ukrainian].
6. Anhelenuk, A.-M. Yu. (2018). Problemy zastosuvannia kryminal'noho-protseual'noho zatrymannia stosovno narodnykh deputativ i suddiv [Problems of Criminal Procedure Detention against People's Deputies and Judges]. *Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, 1, 216–226 [in Ukrainian].
7. Bahanets', O. (2019). Kontseptsiiia vdoskonalennia diial'nosti pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy [The concept of improving the activities of law enforcement agencies]. Retrieved from <http://baganets.com/blogs-baganets/koncepc-ja-vdoskonalennja-d-jalnost-prav.html> [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, A. V. (2014). Provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dij: problematyka s'ohodennia [Carrying out unspoken investigative (search) actions: problems of the present]. *Mytna sprava – Customs business*, 2 (92), part 2, book 1, 51–55 [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Simplifying Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses from 22.11.2018. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 [in Ukrainian].

10. Bartashevs'ka, Yu. M. (2016). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: faktory vplyvu ta shliakhy zabezpechennia [Economic security of the enterprise: factors of influence and ways of providing] *Ekonomika i suspil'stvo – Economy and Society*, 7, 189–194 [in Ukrainian].

Височанський Михайло Рудольфович

Аспірант

Міжрегіональна Академія управління персоналом
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2

Vysochanskiy Mikhail

Ph.D. Student

Interregional Academy of Personnel Management
2, Frometivska Str., Kyiv, 03039, Ukraine

Email: saozarp@protomail.com

Цитування: Височанський М. Р. Вдосконалення досудового розслідування як фактору впливу на забезпечення економічної безпеки України. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № 2. С. 27–33.

Citation: Vysochanskiy, M. R. (2020). Vdoskonalennia dosudovoho rozsliduvannia yak faktoru vplyvu na zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Improvement of pre-trial investigation as a factor of influencing on the ensuring of the economic security of Ukraine]. *Public administration aspects*, 8 (2), 27–33.

Стаття надійшла / Article arrived: 12.03.2020